

UPPSALA UNIVERSITET

”Är det inte dags nu?”

En etnologisk studie om frivilligt barnfria kvinnors liv och erfarenheter

Kandidatuppsats i Etnologi
Uppsala Universitet
Campus Engelska Parken
Författare: Moa Inge
Handledare: Camilla Asplund Ingemark
Vårterminen 2019

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
Syfte.....	1
Material och insamlingsmetod	2
Teoretiska utgångspunkter och begrepp	3
Analysmetod.....	5
Tidigare forskning	6
Uppsatsens disposition	7
OMGIVNINGENS REAKTIONER	8
FAMILJ OCH RELATIONER	13
DET BARNFRIA LIVET	17
AVSLUTNING	21
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	24
Intervjuer	24
Elektroniska källor	24
Litteratur.....	24
BILAGA.....	27

INLEDNING

Att skaffa barn är en norm som de flesta i samhället behöver förhålla sig till men som påverkar individer på varierande vis. De pronatalistiska normerna, som kan ta sig uttryck på många vis, utgår från att alla bör få och vill ha barn. Normerna framhåller barnafödande och föräldraskap som önskvärt och är högst närvarande i samhället. Barn är en förväntad del av allas livslopp och detta påverkar särskilt kvinnor (Peterson 2010b, 257). De som befinner sig i heterosexuella parrelationer och i kring en viss ålder upplever ofta större press och förväntningar på sig att skaffa barn. Både kvinnorollen och heterosexuella parrelationer sammankopplas med barnalstrande och en relation utan barn kan av omgivningen ses som mindre lyckad (RFSU 2017). Dessa förväntningar kan sammankopplas med bland annat Judith Halberstams begrepp det heteronormativa livsschemat, som inbegriper föreställningar om hur en bör leva sitt liv som är sammankopplat med kärnfamiljsidealet. Fanny Ambjörnsson och Janne Bromseth ger exempel på detta och menar att under det heteronormativa livsmanuset eller livsloppet förväntas individen uppfylla vissa mål som exempelvis skaffa en partner av motsatt kön, gifta sig vid 30 års ålder, skaffa barn för att sedan lösa det livspussel som detta inbegriper (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205). Med utgångspunkt i detta finns det ett manus att följa som tydliggör att under vissa tidpunkter i ens livslopp som en bör göra vissa saker, det finns således en rätt och fel tidpunkt att exempelvis skaffa barn. Att då välja bort barn helt, att leva ett frivilligt barnfritt liv i ett samhälle med dessa normer innebär ett avvikande från den linjära bana som det heterosexuella livsloppet utgör och dessa individer kan därmed uppleva att de skaver mot omgivningen. Att inte vilja skaffa barn kan ha olika motiv och ett barnfritt liv kan innebära att andra aspekter av livet får ta den främsta fokusen. Min motivation till denna undersökning grundar sig i en vilja att lyfta dessa erfarenheter och i ett intresse av att förstå hur dessa normer tar sig uttryck i frivilligt barnfria kvinnors liv. Den frivilliga barnfriheten har inte varit så synlig i den offentliga diskussionen och jag har identifierat ett behov att lyfta detta och bidra till en ökad förståelse för alla individers olika sätt att konstruera sina liv.

Syfte

Syftet är att genom intervjuer med frivilligt barnfria kvinnor undersöka deras erfarenheter och tankar kring att leva barnfritt i ett samhälle präglad av pronatalistiska normer.

För att uppnå mitt syfte kommer jag att utgå från följande frågeställningar:

Hur upplever kvinnorna omgivningens reaktioner på deras livsval och hur hanterar de dem?

Hur konstruerar de familj och relationer?

Hur ser kvinnorna på ett liv utan barn?

Material och insamlingsmetod

Den intervjustudie som ligger till grund för denna uppsats utfördes under april 2019. Jag sökte frivilligt barnfria kvinnor/kvinnor som inte vill skaffa barn som var intresserade av att dela med sig av sina erfarenheter av detta, varpå jag genomförde fem intervjuer. Jag valde denna insamlingsmetod för att intervjuer ger möjligheten att gå in på djupet och ger ett individperspektiv, genom att ge den intervjuade möjlighet att reflektera över och berätta sin historia (Fägerborg 2011, 89, 96). Tre av informanterna kom jag i kontakt med genom att söka efter intresserade i en Facebook-grupp vid namn 925. Denna grupp är grundad av en bloggare vid namn Sandra Beijer och är ett separatistiskt forum för kvinnor och icke-binära. Forumet används som en plattform för diskussioner av olika slag och där medlemmarna ger varandra råd och stöd (se bilaga). En informant fick jag kontakt med genom en vän och en annan genom universitetet. Min kontakt med informanterna hölls genom sociala medier, mail eller sms. Resultatet blev en relativt homogen grupp då samtliga av kvinnorna är vita och har växt upp i Sverige. Jag valde att inte göra en åldersavgränsning då kvinnor i alla åldrar kan ha erfarenheter av frivillig barnfrihet. Informanternas åldrar varierar mellan 25–42 och samtliga bor i Mellansverige. Intervjuerna utfördes i informanternas hem, förutom en som utfördes på personens arbetsplats. Jag valde att i så stor utsträckning som möjligt träffa informanterna i deras hem då detta innebär färre störande element än offentliga platser och ofta är en trygg miljö för informanten. Då intervjuerna kunde komma att beröra frågor av privat och känslig karaktär menar jag att det är av fördel att de utförs i en miljö där informanten känner sig trygg. Intervjuernas längd varierande mellan 35–110 minuter och samtliga intervjuer spelades in med ljud. Detta bad jag om tillåtelse för och informerade om hur materialet skulle användas och sparas. Jag informerade om undersökningens syfte, att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas närhelst och att allt kommer anonymiseras i text (Pripp 2011, 81–83).

Vid intervjuernas början informerade jag om det upplägg jag planerat, att intervjuerna hade en öppen karaktär där informanterna ombads berätta om sina erfarenheter och jag säkerställde att de var tillfreds med detta. Denna semistrukturerade intervjuform inleddes med att de berättade kort om sig själva och därefter ombads att berätta om sina erfarenheter kring frivillig barnfrihet. När samtalet fortlöpte ställde jag frågor utefter mitt syfte och fångade så gott jag kunde upp de aspekter de ville lyfta. Denna form av intervju ansåg jag vara mest lämplig då det gav informanterna möjligheten att lyfta de aspekter de ville för att skapa sin personliga

erfarenhetsberättelse men jag fick samtidigt möjlighet att styra samtalet mot uppsatsens syfte. Detta resulterade i att intervjuerna i ett flertal fall tog form av ett samtal mellan mig och informanten där även mina egna erfarenheter och tankar diskuterades. I vissa av intervjuerna fick jag frågan om min egen inställning till att ha barn och jag upplevde att det i dessa fall påverkade samtalet genom att bidra till en öppnare dialog. Skeggs menar att alla har en position i den värld som studeras och att forskaren är positionsbestämd, i detta fall var min position liknande det jag studerar. Även om jag inte ser mig själv som frivilligt barnfri i samma bemärkelse som mina informanter så ser jag inte barn som en självklar del av min framtid. Trots min ambivalenta inställning till barn uppstod en förståelse för informanternas berättelser som i sin tur präglade samtalen (Skeggs 1997, 34). För att bearbeta materialet har jag lyssnat igenom intervjuerna ett flertal gånger men de är inte transkriberade i sin helhet. Till följd av uppsatsens begränsade tidsram har jag valt att summera intervjuerna och enbart transkribera de delar som används eller citeras i uppsatsen.

Teoretiska utgångspunkter och begrepp

För att analysera och diskutera min empiri har jag valt att använda teorier som berör tid, livslopp och begrepp som familj.

Fanny Ambjörnsson och Maria Jönssons antologi *Livslinjer, berättelser om ålder, genus och sexualitet* har bidragit med användbara teorier som berör normer över tid. Begreppen heteronormativt livsmanus eller -livslopp används för att förklara hur den normativa levnadsbanan ser ut, vilka val vi förväntas göra och när vi förväntas göra dem. Det som gör det aktuellt i min studie är de rådande normerna kring att skaffa barn, när detta är förväntat och anses vara lämpligt. I Ambjörnsson och Bromseths kapitel *När du gifter dig och får barn...* diskuteras det heteronormativa livsmanuset genom intervjuer med personer som inte befinner sig i den heterosexuella normen. Under dessa intervjuer framgår det hur alla förhåller sig till dessa normer och hur tydliga förväntningarna är på skapandet av den heterosexuella kärnfamiljen. Att skaffa barn anses vara en av de yttersta höjdpunkterna i livsmanuset och de som inte följer detta riskerar att inte bli tagna på lika stort allvar. Detta är normer som alla måste förhålla sig till, vare sig en väljer att följa den raka linjen eller ett queert livsmanus (Ambjörnsson & Jönsson 2010, 9; Ambjörnsson & Bromseth 2010, 204–206). Åsa Bartholdsson ger exempel på hur det heteronormativa livsmanuset iscensätts och befästs i förskoleklass och hur barnen i hennes studie uttrycker bland annat pronatalistiska normer, att kvinnor och män förmodas vilja skaffa barn och att detta enbart sker i ett heterosexuellt förhållande (Bartholdsson 2010, 125–134). För att fördjupa detta har jag liksom Ambjörnsson

och Jönsson valt att använda Judith Halberstams bok *In a Queer Time and Place* för att forma min förståelse kring livsmanus, något som Halberstam benämner som livsschema. Detta begrepps benämning skiljer sig mellan olika författare men livsmanus, livsschema och livslopp kommer i denna uppsats att användas synonymt med varandra.

Halberstam använder begreppet queer tid och definierar det som ett begrepp för de specifika temporaliteter som visar sig när en lämnar de tidsmässiga ramar och normer som i detta fall utgör borgerlig reproduktion och familj. Queer tid syftar därmed till det som konstrueras i motsats till normer, som familj, heterosexualitet och reproduktion. Utifrån detta kan queera livslinjer eller livsscheman användas för att förstå frivillig barnfrihet, vilket sätts i relation till normer om reproduktion. Halberstam menar att en fördjupning av detta begrepp ger nya sätt att förstå de icke-normativa beteendena och det kommer att användas i denna uppsats för att synliggöra ett normbrytande (Halberstam 2005, 1,6). Hon talar även om queera subjekt vilket är de individer som avviker från normativ tid som exempelvis "familje-tid". De spenderar istället den tid som många andra lägger på familj på arbete eller andra aktiviteter. Halberstam menar även att queera subjekt är de som befinner sig utanför exempelvis arbete och produktion och ger hemlösa eller sexarbetare som exempel på dessa. Det vill säga de individer som lever under timmarna utanför den normativa tiden, såsom familjelivet vars schema är anpassat efter det som anses som barnets bästa vilket ofta innefattar tidiga kvällar och tidiga morgnar. I min tolkning av detta begrepp kan det med fördel användas för att förstå hur denna studies informanter konstruerar och använder sin tid utanför den reproduktiva normen. Kvinnorna i denna studie lever inom andra normativa och kapitalistiska ramar till skillnad mot de exempel som Halberstam ger men detta begrepp kan trots det användas för att synliggöra hur de genom sitt frivilliga barnfria val i vissa avseenden blir queera subjekt (Halberstam 2005, 5,8,10).

Ett av de begrepp som kommer att behandlas och diskuteras i denna uppsats är *familj*. I *Familj och kön, Etnologiska perspektiv* diskuterar Britta Lundgren hur en "riktig" familj konstrueras utifrån en mamma-pappa-barn-konstellation och kopplar samman detta med de förväntningar som både män men främst kvinnor har på att skaffa barn för att bli fullkomliga. Brembeck visar på hur unga kvinnor i hennes studie som levde utanför den traditionella kärnfamiljsnormen konstruerade familjen utifrån kärlek och omhändertagande, där de biologiska banden inte var en förutsättning eller en nödvändighet (Lundgren 1999, 5,147; Brembeck 1999, 184). I Margareta Bäck-Wiklund och Tomas Johanssons bok *Nätverksfamiljen* presenteras familj ur ett socialkonstruktivistiskt synsätt. Familj är något som

vi skapar, genom våra handlingar skapas mening och en familjestruktur. Detta utmanar synen på familjen som knuten till det biologiska och ger individen möjlighet att skapa sin egen familj. I denna studie möjliggör detta en diskussion om hur de frivilligt barnfria kvinnorna konstruerar familj i kontrast till kärnfamiljsidealet (Bäck-Wiklund 2003, 20–23).

Analysmetod

För att bearbeta det empiriska material jag har införskaffat under mitt fältarbete har jag använt mig av diskursanalys. Jag har under denna process lyssnat igenom, antecknat övergripande och transkriberat de bitar av intervjuerna som kommer citeras eller användas i uppsatsen. Genom att använda diskursanalys har jag fått möjligheten att synliggöra normer som omger de frivilligt barnfria kvinnorna och hur dessa normer artikuleras. Under denna process har jag inspirerats av Laclau och Mouffe och den politiska diskursteoretiska traditionen. De använder begreppet nodalpunkt som är ett privilegierat tecken som andra tecken ordnas runt och kring vilken diskursens betydelse formar sig. I denna diskurs utgörs nodalpunkten av ”reproduktion” och genom att relateras till detta får tecken som exempelvis familj, barn, vuxen, livslopp, heterosexualitet och relation sin betydelse fixerad. Laclau och Mouffe använder även begreppet diskursiva fält för att förklara diskursens konstitutiva yttre. Fältet innehåller allt som diskursen utesluter, det inrymmer ett teckens andra betydelsellinjer som det har haft i andra diskurser men som i denna inte är aktuell för att kunna skapa entydighet. En diskurs formas alltid i förhållande till det yttre och riskerar därmed att undermineras av olika definitioner av ett tecken (Laclau & Mouffe 1985, 111; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 32–34). Jag förstår det heteronormativa livsmanuset och den heterosexuella kärnfamiljen som denna diskurs konstitutiva utsida och att dessa skapar villkoren för hur de frivilligt barnfria kvinnorna konstruerar deras liv (Lindelöf & Woube 2017, 67; Winther Jørgensen & Phillips 2000, 34). Jag har analyserat mitt empiriska material som artikulationer av diskurser för att undersöka vilka betydelse som inrättas och vilka som utesluts när elementen på olika sätt sätts i relation till varandra. Detta för att synliggöra hur normer, det vi ser som självklart, kring kvinnor och barnafödande påverkar hur frivilligt barnfria kvinnor konstruerar och förstår sin omvärld. Den heterosexuella kärnfamiljen och förväntningar på kvinnor att följa detta livsmanus konstituerar villkoren för denna studies kvinnor. Genom att använda begreppet artikulationer synliggörs de praktiker som ger ett tecken sin mening. För att ordet ”reproduktion” ska få mening måste det sättas i relation till andra tecken och denna process gör ordets identitet föränderlig, beroende på tecknet det kopplas samman med (Winther Jørgensen & Phillips 2000, 35).

Tidigare forskning

Kristina Engwall och Helen Petersons bok *Frivillig barnlöshet: Barnfrihet i en nordisk kontext* är den litteratur som ligger närmast mitt uppsatsämne. Denna bok har bidragit med en övergripande förståelse av forskningsfältet och inspiration till min egen studie. En av de aspekter som Peterson avhandlar är hur den pronatalistiska pressen ter sig på samhälls- och individnivå. Både inom den egna forskningen och tidigare forskning om frivillig barnfrihet framgår ett ifrågasättande och en misstro mot dessa individers val. Föreställningen är att detta enbart skulle vara ett ogenomtänkt infall. Kvinnorna i denna studie berättar om hur deras beslut inte ses som ett permanent tillstånd, att detta kommer förändras med ålder eller då de träffar rätt man. Detta speglar ett heterosexuellt tvåsamhetsideal där barn har en självklar plats. Enligt Peterson är pressen från omgivningen kopplad till dessa aspekter och tydliggör när det anses mest passande att skaffa barn (Peterson 2010b, 261–265). Dessa diskussioner har bidragit till inspiration och vägledning i min undersökning som behandlar dessa perspektiv och belyser hur dessa normer ännu gör sig till känna nära ett decennium senare. Antologin har även varit behjälplig inför den intervjustudie som ligger till grund för denna uppsats då Engwall och Peterson för en diskussion om huruvida informanterna är barnfria ”på riktigt”. Detta har varit gynnsamt då det har resulterat i ett reflekterande om hur jag söker informanter men jag har i likhet med Engwall och Peterson resonerat att det är upp till kvinnorna själva att definiera sig som frivilligt barnfria. Jag anser att en kvinna kan ha erfarenheter av frivillig barnfrihet utan att ha genomgått en sterilisering, ett ingrepp som är svårt att ångra och därav ses som mer permanent (Engwall & Peterson 2010, 25–27).

Som inspiration till att förstå hur moderskap och kvinnlighet samverkar har jag använt mig av Monica Johanssons *I moderskapets skugga: Berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker*. Denna avhandling presenterar moderskapsidealet som barnlöshetens/barnfrihetens motpol och detta använder jag för att begripliggöra de normer som kvinnorna förhåller sig till. Johansson talar om det obligatoriska moderskapet som syftar till att skaffa barn och som anses vara det ”normala”. De som positioneras som kvinnor förväntas vilja bli mödrar och detta sammankopplas exempelvis med essentialistiska grunder, den biologiska kopplingen mellan moderskap och kvinnan. Johansson lyfter den kritiska diskussion som länge har förts av feminister att kvinnor genom biologiska aspekter knyts till moderskapet och att det därmed ses som det ”naturliga” riktiga målet i livet. Trots att denna aspekt inte har en huvudsaklig roll i den kommande analysen verkar detta som en bakgrund till de förväntningar som mina informanter och alla som positioneras som kvinnor någon gång under sitt liv med stor

sannolikhet måste förhålla sig till. Dessa normer kan göra sig mer tillkänna under särskilda tidpunkter i livet då barn kan ses som den förväntade följd av en heterosexuell tvåsam relation eller när den ”biologiska klockan” börjar ticka kring en viss ålder (Johansson 2014, 146–149). Dessa diskussioner har varit behjälpliga i min egen undersökning genom att visa på hur normer och förväntningar tar sig uttryck hos informanterna.

Som ett exempel på tidigare forskning inom det etnologiska fältet har jag använt mig av Signe Bremers *Kroppslinjer*. Trots att denna undersökning inte är direkt sammankopplad med mitt ämne anknyter de till varandra genom raka linjära kroppar som inte skaver mot omgivningen, de linjerar sig inte och passar därmed inte in i rummet. Bremers forskning berör bland annat hur personer som befinner sig inom den könsbekräftande vården ska kunna begripliggöras som dennes upplevda kön och begrepp som linjära kroppar används för att belysa hur kön görs och uppfattas. När kroppen linjerar sig betyder det att kroppen passerar som ett kön och därmed blir begripliggjord av omgivningen (Bremer 2011, 96). Detta kan sättas i relation till denna studies frivilligt barnfria kvinnor som genom sitt val att inte skaffa barn inte linjerar sig, skaver mot omgivningen och inte blir begripliggjorda.

Annan etnologisk forskning som har inspirerat är Susanne Nylund Skogs *Ambivalenta upplevelser och mångtydiga berättelser*. Denna avhandling handlar om förlossningsberättelser och en del av materialet utgörs av intervjuer med kvinnor som delar med sig av sina erfarenheter. Förutom att ge ett etnologiskt perspektiv är ämnet särskilt relevant för min undersökning trots att den till motsats mot min handlar om kvinnor som har fött barn. Kvinnlighet är ett centralt tema i avhandlingen och Nylund Skog ger exempel på hur barnafödande och kvinnlighet sammankopplas. I kvinnornas berättelser framkommer olika former av kvinnlighet beroende på hur de har valt att föda barn. Genom att välja en ”naturlig” förlossning utan exempelvis smärtstillande medel konstrueras en stark kvinnlighet och i kontrast till detta står kvinnan som väljer att föda genom kejsarsnitt. De kvinnorna konstruerades som bland annat rädda och kontrollerande. Dessa olika kvinnligheter återskapas och kategoriseras, vissa ges mer mening och utgör under en tid normen medan vissa marginaliseras (Nylund Skog 2003, 21, 184–185). Likaså kategoriseras de kvinnor som är frivilligt barnfria och detta belyser de normer som omger kvinnor och barnafödande, i detta fall kvinnorna i denna intervjustudie.

Uppsatsens disposition

Uppsatsens frågeställningar utgör ramen för de kommande kapitlen och ordningen har arrangerats utifrån de aspekter som informanterna främst valde att lyfta. I det första kapitlet

redogörs för hur omgivningen reagerar på deras val att inte skaffa barn, vilka reaktioner de möter, från vem och när de möter dem. I det andra kapitlet diskuteras det hur de konstruerar relationer och familj i samband med deras barnfria liv. Det sista kapitlet diskuterar hur kvinnorna ser på ett liv utan barn, vad detta innebär för dem och vilka aspekter de anser viktiga i deras liv.

OMGIVNINGENS REAKTIONER

Det första kapitlet berör hur den pronatalistiska pressen berör kvinnorna på individnivå, vilka reaktioner kvinnornas frivilliga barnfrihet genererar från omgivningen samt hur de upplever och förhåller sig till detta. Kapitlet innehåller även en kort bakgrundsberättelse för att presentera informanterna vars berättelser utgör det empiriska materialet för denna studie.

Att deras val att inte skaffa barn avviker från normen och genererar reaktioner från omgivningen råder det inget tvivel om. Det framgår ett övergripande mönster i vilka reaktioner kvinnorna får bemöta. Frida är 27 år gammal och har aldrig känt att hon vill ha barn. Hon lever numera med sin partner som liksom henne är frivilligt barnfri. Hon upplever varierande reaktioner från omgivningen men de flesta kommer från människor som hon inte känner så väl. Hon berättar: ”den vanligaste reaktionen när man säger det till folk är kanske såhär att man är lite ung och att man kommer att ändra sig”. Denna reaktion återberättas av samtliga kvinnor som upplever att omgivningen i många fall inte litar på dem. Cecilia är 35 år gammal och är tillsammans med en man som inte heller vill ha barn. Hon har vetat hela livet att skaffa barn inte är aktuellt för henne men detta har ändå varit något hon funderat mycket kring. Hon har under sitt liv fått höra: ”du får se när det närmar sig”. Klara är 26 år gammal och är singel, hennes barnfrihet har inte alltid varit självklar utan det har utvecklats med åren. Hon berättar att hon upplever reaktioner från alla generationer: ”alla säger det såhär; du kommer att ändra dig, vänta bara tills du träffar rätt snubbe, det, man blir inte tagen på allvar”. I Klaras fall kommer reaktionerna särskilt från nära håll då hennes mamma brukar påpeka att hon inte vet vad hon missar. Martina som är 34 år gammal, singel och som alltid har varit säker på sin frivilliga barnfrihet berättar att: ”det är ju nästan alltid folk som inte känner en, tycker jag. För folk som känner mig de vet ju att jag inte vill ha barn och skulle liksom inte ifrågasätta det”.

I Petersons och Engwalls *Frivillig barnlöshet* framgår det att vissa aspekter påverkade förväntningarna på att kvinnorna skulle skaffa barn. De menar att förväntningar och press var nära sammankopplade med bland annat den heterosexuella tvåsamheten och ålder. För en

kvinnor i fertil ålder som levde i ett stabilt förhållande med en man ökade den pronatalistiska pressen från omgivningen (Peterson 2010b, 264–265). När tecknen ålder, relation och heterosexualitet sätts i relation till nodalpunkten reproduktion får de sin betydelse. Den heterosexuella kärnfamiljen och det heteronormativa livsmanuset utgör det konstitutiva yttre vilket påverkar hur omgivningen reagerar på kvinnornas val. Det är mot detta yttre som dessa förväntningar skapas. Fanny är 42 år gammal och lever tillsammans med sin man. Hon berättar om hur pressen ökade från främst hennes svärmor då hon och hennes man gifte sig: ”då var det verkligen för henne att ja men om de har gift sig nu då måste de ju också skaffa barn”. Fanny upplevde denna press under många år tills hennes svärmor tillslut verkade förstå att de faktiskt menade allvar. Eftersom Fanny och hennes man följde det heteronormativa livsmanuset ansågs barn vara nästa steg i detta och de förväntades följa denna linjära väg. Den heterosexuella tvåsamheten blev bekräftad med äktenskapet, de befann sig i en position där det var socialt lämpligt och sannolikt biologiskt möjligt att skaffa barn. Klara har inte varit gift men under en tidigare relation med en man ökade pressen i och med att de flyttade ihop. Detta steg gjorde med största sannolikhet att omgivningen tolkade det som en stabil relation och ett av de naturliga kommande stegen i livsmanuset vore att skaffa barn. Eftersom lägenheten de flyttade ihop i inte var tillräckligt stor fick de ofta höra: ”ni måste skaffa något större” och frågor om barn ökade generellt (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205; Peterson 2010b, 265). Fanny menar däremot att det faktum att hon är gift kan ge hennes val en viss legitimitet genom att vid frågor om barn säga att ”vi” inte vill ha barn. Hon upplever att genom att inkludera sin man och sitt äktenskap leder det sällan till följdfrågor. Frida och Klara skildrar liknande erfarenheter. Frida och hennes partner har alltid varit öppna och klara i sitt beslut tillsammans vilket hon upplever har minskat pressen utifrån. När Klara var tillsammans med en äldre man som inte heller ville ha barn upplevde hon att hennes beslut blev taget på större allvar än när hon var ensamstående. Att tvåsamheten i dessa fall delvis har minskat omgivningens reaktioner tolkar jag som att det inte längre är möjligt att hävda att de skulle ändras om de hittade den rätta. De är redan i vad omgivningen tolkar som stabila heterosexuella relationer men trots det är de säkra på sitt frivilligt barnfria liv och dessutom använder de ordet ”vi” vilket tyder på att detta beslut även omfattar partnern vilket verkar ge det en legitimitet.

Omgivningens reaktioner påverkas av andra faktorer förutom kvinnlighet och parrelationer. Ålder har framkommit inom samtliga intervjuer. Kvinnornas ålder i denna studie befinner sig mellan 26 och 42 år vilket gör att vissa varierande erfarenheter baserat på ålder kan

synliggöras. De pronatalistiska normer som påverkar hur omgivningen reagerar på kvinnornas frivilliga barnfrihet ger sig till känna under olika tidpunkter av deras liv, som när den ”biologiska klockan” börjar ticka. Med detta syftar Johansson till det uttryck som används för att förklara att kvinnans fertilitet avtar kring en viss ålder. När en kvinna exempelvis närmar sig 30 år kan hon få höra detta uttryck som en påminnelse att hennes möjlighet att få barn är på väg att lida mot sitt slut. Detta kan som i Johanssons studie användas som en förklaring till varför en kvinna vill ha barn men i denna studie verkar detta uttryck snarare som en norm och tidsaspekt som tydliggör när en bör skaffa barn. Halberstam framhåller denna tidsaspekt och menar att tiden för reproduktion bland annat styrs av den så kallade biologiska klockan (Johansson 2014, 148; Halberstam 2005, 5). Cecilia som är 35 år upplever en skillnad i hur omgivningen reagerar på hennes val: ”jag skulle inte säga att det till hundra procent har avtagit, förhoppningsvis avtar det när man kommer längre och längre från den ålder där folk skaffar barn”. Hon säger även att folk skaffar barn när de är runt 40 år också men att åldern kan ge en viss legitimitet: ”men att folk kanske blir lite mer accepterande för att man kanske har lite fog för den känslan när man har blivit lite äldre”. Fanny berättar om sina upplevelser kring detta: ”för det är ju i alla fall för min del så tror jag, det blir, det blir ju mindre och mindre som folk undrar nu i alla fall. Men helt klart så är det ju någonstans, är man mellan 30 och 35 så kan man nog räkna med att få en eller två frågor i alla fall”. Martina upplever inte att förväntningarna och pressen på henne är lika omfattande som innan och berättar: ”jag känner som sagt att jag är nu vid en ålder där folk inte är lika på som tidigare”. Hon kallar sin 34-åriga ålder en nu eller aldrig-ålder vilket hon tror gör att människor i omgivningen inte utövar samma press och att hennes val får mer legitimitet. I Martinas fall kan detta samverka med att hon är singel vilket kan vara en position där reproduktion inte är lika förväntat som i exempelvis en heterosexuell relation. Klara som har några år kvar tills hon fyller 30 år talar om den pronatalistiska pressen och hon förhåller sig till ”den biologiska klockan” som verkar ticka mot sitt slut: ”vi talar om för kvinnor att bara nu, you´re out of time, klockan tickar, vad ska du göra åt det?”. Detta kan enligt Klara i sin tur leda till en press att det snart inte finns ett alternativ längre. Denna åldersaspekt framgår även i Petersons forskning vilken visar att den pronatalistiska pressen ökar med ålder, men vänder och istället minskar kring en viss punkt. I 20-årsåldern upplevdes pressen inte så stark för personerna i Petersons studie men blev starkare när de var runt 30 år för att sedan minska vid äldre ålder. Liksom Cecilias, Martinas och Fannys berättelser spelar ålder en central roll. En ökad ålder, i dessa fall över 30 år, resulterade i att beslutet började tas mer på allvar av omgivningen och bemötandet och pressen förändrades (Peterson 2010b, 264).

Fler av informanterna har upplevt att de inte ses som vuxna individer grundat i att de inte vill skaffa barn. Ambjörnsson och Bromseth diskuterar med utgångspunkt i Halberstam att det att följa den heterosexuella kärnfamiljsmallen kan innebära en övergång mellan vuxen och barn. Genom att skaffa barn, helst biologiska, frigör sig individen från sina föräldrar och skapar då en ny egen familj och detta kan tolkas som det yttersta tecknet på ett etablerat vuxenliv (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 206–207; Halberstam 2005, 152–153). Martina berättar: ”jag vet inte om jag har, liksom märkt av det någon gång att det skulle vara såhär ja men att jag skulle känna en press för att det skulle bekräfta att jag är kvinna på något sätt. Däremot så känner jag en press att det bekräftar att jag är vuxen. Eh att jag har liksom, när man skaffar barn då slutar man själv vara barn. Då är man absolut en vuxen”. I Martinas berättelse framgår det att känslan av att inte bli sedd som vuxen är starkare än den att vara kvinna utan barn. Även Cecilia som alltid har varit öppen med sin frivilliga barnfrihet i de fall hon anser att det har varit relevant har märkt av detta synsätt. När hon i 20 årsåldern var tillsammans med en man var hon öppen med sin frivilliga barnfrihet men han ville ha barn och han hade känslan av att barnfriheten skulle ”växa bort”. Så som Ambjörnsson och Bromseth diskussion lyder tolkar jag detta som ett exempel på att den frivilliga barnfriheten skulle vara en fråga om omognad. Cecilia skulle mogna och ändra sig i detta avseende tids nog och därmed gå in i det vuxna livet. Denna aspekt framgår hos samtliga informanter, att de inte blir tagna på allvar och att deras beslut inte ses som permanent. De individer som lever enligt det heteronormativa livsmanuset har enligt Ambjörnsson och Bromseth större chans att bli tagna på allvar. Genom att linjärt följa detta manus och inte avvika upplevs individen som vuxen. Även Halberstam menar att reproduktion tillsammans med äktenskap verkar som övergångar från barndomen till det vuxna livet och dess förpliktelser. Enligt Cecilias berättelse framgår det även att avvikandet från det heteronormativa livsmanuset innebär ett ofullständigt liv och att någon saknas som skulle göra livet komplett och helt (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 206–207; Halberstam 2005, 153). Reproduktionen är nodalpunkten kring vilka tecken får sin betydelse och i dessa exempel framgår hur tecken som vuxen och livslopp begripliggörs. Det heteronormativa livsmanuset är den konstitutiva utsida vilken skapar villkoren för detta. Hon säger: ”just den här att livet får en annan mening när man har barn, livet börjar på riktigt. Ungefär som att folk som inte har barn inte har ett fullständigt liv, de har inte, de är inte fullvärdiga människor”. Även Martina har funderat kring detta och säger: ”att folk skaffar barn för att skapa någon slags egen mening med sitt eget liv liksom”. Detta framgår även i Petersons forskning att föreställningar om ett ”lyckat liv” där partnerskap följt av barn ses som viktiga aspekter. Kring en viss tidpunkt i livet skiftar förväntningarna och de bör riktas in

mot det vuxna vilket innebär livet med barn och exempelvis hus (Peterson 2010b, 267). Britta Lundgren menar att denna bild kan appliceras på ett heterosexuellt par som har valt bort barn, att de då ses som en ofullständig man och kvinna. Familjen är det förväntade och då detta inte sker kan det tolkas som ett misslyckande samt avvikande vilket särskilt kan påverka kvinnan (Lundgren 1999, 147). I dessa berättelser tydliggörs det hur det normativa livsloppet bör se ut och hur viktig reproduktionen är för att en individ ska passera som vuxen. En individ som enligt åldern är vuxen, så som denna studies informanter, behöver trots det skaffa barn för att upplevas som vuxen. Detta skiftar säkerligen i olika kontext men i dessa berättelser framgår denna aspekt.

En del av de reaktioner som kvinnorna får handlar om framtiden och att ha skaffat barn är viktigt när en blir äldre. Frida säger: ”det har jag också hört många gånger, är du inte orolig sen när du blir gammal att du ska vara ensam? Som att barn skulle vara en garant för det”. Martina har också upplevt detta och säger: ”För det är också en sån sak som folk håller på att härja om såhär åh du kommer känna dig så ensam när du blir äldre för att du inte har några barnbarn la la la la liksom, men ja det är klart att det finns en risk att det blir så. Men jag vill ju inte såhär avla andra människor för att de ska hålla mig sällskap när jag är 70 liksom. Jag vill inte att en annan människa ska finnas till för min skull, jag tror att det är väldigt många människor som finns för att de ska finnas till för föräldrarnas skull liksom”. Jag tolkar detta som direkt kopplat till det heteronormativa livsmanuset och förväntningen på ålderdomen med barn och barnbarn. Reproduktionen länkas samman med framtiden både i ett individperspektiv genom att föra den egna familjen framåt men även ett samhällsperspektiv (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205; Ambjörnsson & Jönsson 2010, 9).

Föga förvånande leder alla dessa reaktioner från omgivningen till upprörda känslor hos de flesta av kvinnorna eftersom de ständigt behöver förhålla sig till och behöva förklara deras val. Detta kan leda till att strategier utvecklas för att kunna hantera den pronatalistiska pressen. Frida berättar att hon har testat att förklara sin barnfrihet med olika anledningar så som klimatet: ”folk blir ju sjukt provocerade när man säger att man inte vill ha barn för klimatets skull, det tycker jag är det mest provocerande”. Men hon tillägger att: ”för det mesta så brukar jag nog bara skämta bort det för det är enklast, att man bara nej men inte, vi ska inte ha några barn, det orkar vi inte med. Vi ska vara dinkisar¹ hela livet ut och äta hummer och dricka champagne på fredagar typ. Det är väl det som är enklast att svara, än att verkligen gå

¹ DINK är en akronym för ”Double Income No Kids” ([https://en.wikipedia.org/wiki/DINK_\(acronym\)](https://en.wikipedia.org/wiki/DINK_(acronym))).

in djupt på det”. Att skämta bort det verkar för Frida fungera som avväpnande och hindrar diskussionen från att fortgå. Enligt Fanny beror det på situation men hon har en annan strategi: ”det är väl lite upp till såna som mig att inte rygga för frågan när man får den utan att man kan ta den och säga nej men jag har valt det här och sen får man ju välja hur mycket man vill diskutera det, om det kommer följdfrågor eller om det är, beror ju jättemycket på vem man pratar med”. Ett sätt att hantera omgivningens reaktioner är genom att anförtro sig till någon annan. Fanny menar att det är viktigt att ha människor runt sig som accepterar och bryr sig och för samtliga kvinnor är det viktigt att ha någon att prata om detta med. Det kan variera från andra frivilligt barnfria personer till nära anhöriga.

FAMILJ OCH RELATIONER

Uppsatsens andra kapitel handlar om hur informanterna konstruerar familj och relationer. Detta sätts främst i kontrast till hur den traditionella heterosexuella kärnfamiljen konstrueras som norm och där barn spelar en avgörande roll. I opposition till detta berättar dessa kvinnor om hur deras frivilliga barnfrihet gör att de måste förhålla sig till och skapa andra sätt att konstruera relationer och familj.

I föregående kapitel framgår det att kvinnorna ofta får kommentarer om deras framtid och hur deras situation kommer att vara när de blir gamla. Enligt omgivningens reaktioner riskerar deras frivilliga barnfrihet att resultera i att de i ålderdomen blir ensamma. Dessa artikuleringar påverkar deras sätt att konstruera relationer och deras berättelser visar hur de snarare ser barnfriheten som ett bättre alternativ. Frida berättar om sina tankar kring detta: ”om din största rädsla i livet är att dö ensam så skulle jag ju säga att det är bättre att försöka satsa hela ditt liv på att utveckla många nära vänskapsrelationer och vänner som aktivt har valt att vara med dig, för de kommer antagligen fortfarande vara med dig när du är sjuk och håller på att dö”. Martina säger: ”jag tänker att såhär ja men när jag är 70 och folk tycker att jag borde vara så jävla ensam för att jag inte har några barn så har jag ju mina vänner, de andra som inte heller har barn, kanske, förhoppningsvis”. Kvinnorna anser inte att barnalstrande är en förutsättning för att ensamhet inte ska präglade ålderdomen. De fokuserar i stället på den valda familjen och vännerna. Den normativa tiden, ”familjetiden”, spenderar de i stället med att bygga andra relationer med förhoppning att kunna förebygga en eventuell ensamhet (Halberstam 2005, 5).

Att konstruera familj och relationer utanför den heterosexuella kärnfamiljsmodellen innebär vissa utmaningar där normerna ger dem andra förutsättningar och villkor. Britta Lundgren talar

om en "riktig" familj, den som konstrueras utifrån en heterosexuell parrelation med barn. Hon menar att denna konstellation är vanlig och förväntad vilket går att se i bland annat ekonomiska arrangemang och ligger till grund för en stor del av de juridiska tolkningarna. Lundgren lyfter dessutom det faktum att en man och en kvinna i en parrelation utan barn kan uppfattas som en ofullständig kvinna och man. Familjeskapandet utifrån det traditionella kärnfamiljsidealet blev ett projekt som inte blev av. I detta fall genom att frivilligt välja bort det. Brembeck förlänger familjdefinitionen och menar att en familj kan uppfattas som relationen mellan en modersposition, fadersposition och en barnposition (Brembeck 1999, 171, Lundgren 1999, 147). Med reproduktion som nodalpunkt får tecken som barn, heterosexualitet, familj och relation betydelse och inom den heterosexuella kärnfamiljen kopplas dessa samman. Genom artikulationer både utmanas och reproduceras förståelsen av den heterosexuella kärnfamiljen.

Fanny pratar om sin definition av familj, att den kan innehålla alla möjliga olika konstellationer av individer. Då jag frågar vilka hon räknar in i sin svarar hon: "Eh alltså det beror ju på. Framförallt är det ju maken och mina föräldrar. Det är ju min familj, min familj familj". Jag tolkar detta dubbla konstaterande av familj som en koppling till det traditionella kärnfamiljsidealet men i hennes fall utan barn och att det innefattar personen hon är gift med och hennes biologiska föräldrar. Hon lägger sedan till: "Och sen så har jag ju, jag skulle ju säga att det är ganska många mina vänner som också är min familj" och "det är ju så otroligt otroligt många saker, alltså för familj det är ju de personer som du hör ihop med". Denna definition skiljer sig inte avsevärt från Klaras: "men jag är helt ärlig så betraktar jag mina vänner hellre som min familj, jag skulle hellre se en tillvaro framöver där de är bjudna på jul och påsk och den typen av traditioner". Hon talar om sin biologiska familj bestående av föräldrar och syskon vilka hon anser vara viktiga och som prioriteras ifall något händer men hon återkommer ett flertal gånger till liknande resonemang. Hennes vänner är betydelsefulla och inräknade i det hon kallar sin familj. Frida anser att familjen är viktig men begränsar det inte heller till de biologiska banden. Hon säger att: "man stänger inte familjen" och berättar om hur hon och hennes partner har skapat en utökad familj med andra vänner, en del som också är barnfria. Kvinnornas berättelser tyder på en socialkonstruktivistisk syn på familj. Deras familjebildningar konstrueras utifrån handlingar och samhörighet snarare än det biologiska även om denna del också är närvarande (Bäck-Wiklund 2003, 20–23). De håller till stor del kvar vid sin biologiska familj men de skapar även nya konstellationer utifrån de individer de vill ha nära och som de känner en samhörighet med. Genom deras artikulationer förändras betydelsen av familj inom det diskursiva fältet, då den heterosexuella kärnfamiljen

utmanas. Jag ser inte detta som unikt för kvinnorna i denna studie eller personer generellt som inte skapar en familj enligt den traditionella kärnfamiljsnormen men jag tolkar att deras berättelser bygger på förhandlingar med de rådande normerna. Samtidigt som den socialkonstruktivistiska synen på familj framgår tydligt i hur de inkluderar de individer som de känner kärlek och tillhörighet till närvarar den traditionella kärnfamiljsnormen. Eftersom reproduktionen är en betydande del i kärnfamiljsnormen avviker de i detta avseende från denna norm. Det är mot denna som de förhandlar och förhåller sig till när de konstruerar sin familj och andra relationer. Martina talar om sin familj och syftar då på den biologiska som hon växte upp med: ”alltså jag, jag tycker att det är väldigt viktigt med familj, jag skulle gärna på ett sätt ha en familj. Nu har ju jag kvar min familj, mina föräldrar och min bror och sådär. Men jag tänker i framtiden så. Men samtidigt så vill jag ju inte ha barn”. Jag tolkar detta som att Martina talar om en familjekonstellation där barn är obligatoriskt, den kärnfamiljsnorm som Lundgren kallar den ”riktiga” familjen (Lundgren 1999,147).

Det traditionella kärnfamiljsskapandet är normen vilken är den konstitutiva utsida som de frivilligt barnfria kvinnorna konstruerar sina relationer gentemot. Detta har i de flesta fall resulterat i en viss oro kring kärleksrelationer. De talar om hur de hittar en person som de vill leva med i ett samhälle där pronatalistiska normer påverkar och de flesta förväntas skaffa barn under sin livstid, särskilt under vissa av livsloppets tidpunkter. Frida var tidigare i ett förhållande med en man som ville ha barn och upplevde en inre stress för att hennes känslor kring barnfriheten inte skulle ändras. I dag lever hon tillsammans med en äldre man som inte heller vill skaffa barn. Hon berättar hur dessa tankar skapade en oro i denna relation och att det skavde hos henne när de började träffas. Hon kände inte till att han var frivilligt barnfri så hon ville gärna diskutera det snabbt. Hon berättar hur hon kände innan de tog en diskussion om detta: ”Och då när vi träffades så kände jag såhär från typ första början att okej vi måste prata om det här nu på en gång för annars kommer det inte gå typ, för jag tänkte att han är så pass mycket äldre och om han vill ha barn kommer han vilja ha det nu och jag vill inte ens ha barn, hur ska det gå”. Till en början innebar partners ålder en oro för att han befann sig i en tidpunkt i livet där barn var förväntat. När hon får veta att han inte heller vill ha barn innebär åldern en trygghet. Hon säger: ”men är man då också tillsammans med någon som är närmare 40 som är såhär okej han vill verkligen inte ha barn och jag vill verkligen vara med honom och då är det så skönt att veta om att det kommer inte bli så. Han kommer inte ändra sig, jag kommer inte ändra mig och det känns skönt att ha den tryggheten”. Det heteronormativa livsmanuset gör sig påmint i partners ålder och vilken effekt den får. Han har passerat den

åldern där en förväntas skaffa barn och detta kan antingen generera oro eller resultera i att hans val tas på större allvar. Trots att det med största sannolikhet innebär olika villkor baserat på kön framgår det i detta uttalande att åldern spelar en roll (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205–206). Martina upplever svårigheter med dejting och en åldersaspekt gör sig även påmind här. Hon anser att det är svårt att hitta personer som inte heller vill ha barn och berättar hur hon på dejtingsajter väljer bort dem med barn från tidigare relationer. I detta synliggörs en tidsaspekt där tiden för reproduktion framgår när Martina pratar om dejting: ”jag tänker såhär att när man var yngre då var det ju inte så att det var något som man pratade om såhär kommer du att vilja ha barn eller inte men när man är såhär kring 30 då är det ju lite nu eller aldrig för de flesta. Och då är det sällan någon som vill gå in i en relation med någon som inte vill ha barn om man själv vill ha det. Så det minskar liksom utbudet eller vad man ska säga”. Klara väljer däremot inte bort en man som redan har barn så länge han inte vill skaffa fler barn med henne. Hon tycker trots det att dejting där ett seriöst förhållande är målet är svårt men anser att hennes frivilliga barnfrihet bör nämnas tidigt: ”jag tycker att det är viktigt att vara öppen eftersom jag känner så starkt för det här, att jag är öppen från början med att liksom Okej jag gillar dig, låt oss se var det här leder men jag kommer inte att bli mamma åt dina barn. För att om de då känner att jag måste ha kids då ska de inte vara med mig i två års tid och slösa bort bådars tid på något sätt”. Hon berättar att de flesta män hon dejtats har haft siktet inställt på att skaffa barn förr eller senare och att hon då tar bort det alternativet påverkar hur mycket de båda satsar på relationen. Detta tolkar jag som ett bevis på hur stark den pronatalistiska normen är, att ”den biologiska klockan” börjar ticka vid en ökad ålder. Män upplever inte samma minskade fertilitet som kvinnor trots att ålder ändå påverkar men de lever i ett samhälle med normer kring när i livsloppet en person bör skaffa barn (Persson 2009, 47). Denna studie är dock alltför begränsad för att svara på detta men Martinas och Klaras tankar kring dejting, det minskade utbudet och Fridas oro kring sin äldre partners livsplaner kan tyda på att både män och kvinnor påverkas av att det finns normer kring vilken ålder en bör skaffa barn. Jag tolkar det heteronormativa livsmanuset som starkt närvarande i deras resonemang om relationer. Då i stort sett samtliga informanter har eller har haft en heterosexuell relation medföljer ett manus om hur en bör leva och konstruera sitt liv. Relationen förväntas följas av bland annat äktenskap och barnalstrande varav det sistnämnda inte är aktuellt för dessa kvinnor (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205). Denna norm är stark och övergripande. Det leder till en oro att inleda en relation då äktenskap och barnalstrande ses som den naturliga följderna och de anser att de bör berätta om deras barnfria val innan relationen går längre.

I Fridas och Klaras berättelser om relationer finns det en viss ambivalens. Trots att alla kvinnorna är säkra på sitt val att inte skaffa barn verkar detta kunna svikta i vissa stunder och särskilt när kärleksrelationer kommer på tal. Om de vill leva ett barnfritt liv eller ej är inte det som leder till ambivalens utan problemet är om den person de vill leva med gärna vill ha barn. Klara har kommit fram till att hon vill leva ett barnfritt liv men har trots det funderat kring ett annat scenario: ”om det skulle komma en dag då jag skaffar barn, då kommer det nog enbart vara för att jag är med en man som inte kan leva utan barn och som jag känner att jag inte kan leva utan”. Hon tillägger däremot att hon då förväntar sig att han ska ta det största ansvaret för barnet. Frida och hennes partner har bemött samma problem och hennes partner sa: ”den dörren är stängd men den är inte låst”. Om barn hade varit en viktig del av Fridas liv fanns det en viss rörlighet i hans beslut och trots att det är svårt att säga nu tror hon att hon hade resonerat likadant för att de skulle kunna vara tillsammans. Detta synliggör den del av det heteronormativa livsmanuset vars förväntningar är att en person ska förälska sig i rätt person vid rätt tidpunkt i livet för att sedan stadga sig. Den följande förväntningen är att skaffa barn men dessa kvinnor har i sina liv följt vissa delar av det heteronormativa livsmanuset. Deras barnfria val kan tolkas i termer av ett queert livsmanus då de inte följer den linjära väg som normer förespråkar (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205, 207).

Detta kapitel visar hur barnfriheten påverkar hur de konstruerar relationer. De pronatalistiska normerna och förväntningarna inom den heterosexuella kärnfamiljens livslinje gör sig påmind i deras sätt att hantera dejting och hur de bemöter sin omgivning. Det finns hos flera av kvinnorna en oro att träffa en person som inte är barnfri och hur de förhandlar med de normerna om detta skulle vara fallet.

DET BARNFRIA LIVET

Det tredje och sista kapitlet i uppsatsen redogör för hur kvinnorna ser på sitt frivilligt barnfria liv och vilka aspekter kring detta som tydliggörs i deras berättelser.

Liksom tidigare forskning är ett av de genomgående teman som präglar kvinnornas berättelser om sina frivilliga barnfria liv friheten. De vill själva kunna välja vad de ska göra utan att behöva göra avkall på något för en annan person. Dessa artikuleringar visar hur tecken som livslopp kopplas samman med nodalpunkten reproduktion och skapar betydelse inom detta fält. Den konstitutiva utsidan utgörs i detta fall av det heteronormativa livsmanuset och mot detta konstruerar de sina liv. Kvinnornas föreställningar om livet med barn innebär i stort sett att en tappar en stor del av kontrollen över sin egen tid och sin egen person. I Helen Petersons

och Kristina Engwalls *Frivillig barnlöshet* framgår det att flera studier lyfter fram frihetsaspekten. De frivilligt barnfria personerna vill inte behöva göra de uppoffringar föräldrar tenderar att göra i sitt liv för de vill ha möjligheten att vara rörliga. Föräldraskapet och kanske i synnerhet moderskapet uppfattas av de frivilligt barnlösa som tidskrävande och förknippat med mindre möjligheter till spontanitet. Många sociala fördelar med barnfrihet beskrivs i intervjuerna där frihet att kunna resa, skapa en karriär, fritidsintressen och ett socialt liv särskilt lyfts fram (Peterson 2010a, 86).

Fanny berättar om hur hon ser på ett liv med barn kontra hennes eget: ”det finns så många av de där grejerna som jag känner att de, snacka livspussel. Jag har ganska få bitar att pussla med”. Detta livspussel som Fanny menar att hon slipper med sin barnfrihet kan tolkas som det som Ambjörnsson och Bromseth menar med administrationen av karriär, barn och relation. Genom att följa det heterosexuella livmanuset måste dessa delar pusslas ihop och fungera tills den dag barnen flyttar hemifrån och skapar deras egna familjer (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205). Att de barnfria kvinnornas livspussel är mindre komplicerat framgår generellt i deras berättelser då att de inte behöver förhålla sig till andra individers behov i första hand, med vissa undantag för partners och andra närstående. Martina säger: ”jag tycker att det är väldigt bra att kunna, att inte ha ansvar för en annan människa på det sättet att jag till exempel måste inte skynda mig hem från jobbet, jag har liksom, jag har en katt, jag måste mata henne. Jag kanske inte kan vara borta ett dygn men det är ju liksom, annars så är det liksom jag kan göra vad jag vill.” Klara berättar hur hon ser på sitt liv: ”det jag ser framför mig det är ju liksom såhär ett rikt liv med mycket frihet och såhär rikt i den utsträckningen att jag kan träffa vänner, vara ute och äta en god sen middag och inte behöva tänka på när jag ska gå hem. Sovmorgonar, liksom spontana infall”. Bilden av moderskapet verkar som en bakgrund mot vilka kvinnorna målar upp sina liv. Klara vill inte ge avkall på en spontan livsstil där ett barn av olika anledningar skulle vara orsak till att hon inte hade denna frihet: ”jag kan inte tänka mig något tråkigare än att stanna hemma när jag inte vill stanna hemma, bara för att jag har ett barn som liksom är beroende av mig”. Frida berättar att den största fördelen med det barnfria livet är lugnet. Hon uppskattar lugnet när hon får ta sin tid på morgonen samt att hon och hennes partner har större möjligheter till spontanitet, att göra det som faller dem in i stunden. Detta kan vara spontanbokning av resor och att kunna äta sena restaurangmiddagar. Just tider för mat nämns av flera av kvinnorna och förhandlas med familjers normativa rutiner. Cecilia berättar om sina matrutiner och säger lite skämtsamt ”vadå, funkar det inte att äta middag vid nio när man har barn?” och berättar vidare hur hon har ett jobb som gör att hennes rutiner kan

variera stort. I hennes barnfria liv ser hon inte detta som ett problem utan att det snarare ger henne möjligheten att jobba och leva som hon vill. Martina framhåller likt Cecilia rutin-aspekten. Hon behöver inte anpassa sitt liv efter någon annans behov och säger: ”och att såhär, jag kan leva ett dåligt liv eller vad man ska säga, jag kan skita i att äta, att middag såhär för nu vill jag jobba till klockan åtta istället för att äta mat. Det är ju jättedumt men jag kan göra vad jag vill vare sig det är bra eller dåligt det jag gör”. Genom att använda Halberstams begrepp queera subjekt och queer tid synliggörs hur deras disponerande av tid står i kontrast till den normativa familjära tiden då de arbetar och aktiverar sig på olika vis utanför dessa tider. Dessa artikulationer, då tecken som tid och vuxen sätts i relation till reproduktion synliggör den normativa och den queera tiden. I deras positioner förväntas de ofta att disponera sin tid på det linjära vis som det heteronormativa livsmanuset utgör. De menar att barnfriheten är en av anledningarna till att de kan göra detta och inte behöva förhålla sig till de tidsaspekter som en individ med barn med stor sannolikhet hade gjort med hänvisning till barnets bästa. Att äta mat vid vilken tid på dygnet de än önskar hade inte varit möjligt i samma utsträckning. Deras liv sätts i kontrast till livet med barn där det finns en viss förväntan på rutiner och ett sätt att leva. Friheten finns i att de inte behöver prioritera en annan individ. I detta avseende blir kvinnorna queera subjekt i att de inte lever upp till förväntningarna på det vuxna livet och ansvaret som kan vara särskilt påtagligt för kvinnor kring en viss ålder (Halberstam 2005, 5–6,8).

Oviljan att göra avkall på sig själv gäller inte enbart tid utan för Martina gäller även hennes identitet: ”lite en grej jag gillar med att inte vilja ha barn, alltså jag skulle inte vilja bli en helt annan människa över en natt. Jag vill ju fortsätta att vara jag, jag vill inte bli en mamma. För att jag tycker att, det kanske inte är så lika mycket längre i samhället att man blir en mor liksom men jag tycker ändå att de flesta jag ser blir förändrade på det sättet. Att de blir en mamma också. Jag vill ju fortsätta vara jag”. Även Klara berättar att hon första hand inte vill vara någons förälder och ge upp att vara sin egen individ. I deras berättelser framgår en rädsla för att reduceras till en identitet kopplad till moderskapet och det är tydliggörs hur nära sammankopplade kvinnlighet och moderskap är (Johansson 2010, 45–46). Detta kan även vara en bakomliggande faktor till de andra kvinnors berättelser. De vill inte göra avkall på sig själv och i första hand ansvara för en annan individ. Halberstam menar att äktenskap och reproduktion är en del av att bli vuxen, övergången mellan ungdom och vuxenliv. I detta fall ses reproduktionen som det vuxna ansvaret, det som gör individen vuxen för att den då har lämnat sina föräldrar och den familjen bakom sig och har skapat en ny. De som inte vill ha

barn hamnar därmed i motsats till detta kvar på ungdomens sida och lever ett liv där det vuxna ansvaret inte finns fullt ut, åtminstone i Halberstams diskussion där reproduktion är väsentlig. Ambjörnsson och Bromseth framhåller dessutom den ekonomiska frigjordheten från sina föräldrar som en vuxenhetsaspekt men den biologiska familjen är fortsatt viktig (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 206–207; Halberstam 2005, 152–153).

Att vara frivilligt barnfri innebär däremot inte ett liv helt fritt från barn. Vissa umgås gärna med barn i deras omgivning och värdesätter dessa relationer. Kvinnorna har flera gånger mött föreställningen att de hatar barn och att det är till följd av detta som de inte har skaffat egna. Flera av kvinnorna betonar att det snarare handlar om att de tycker om barn för deras person och inte om någon generell känsla för barn i sig. I deras relationer till barn är det ofta barn som de har en koppling till genom vänner och familj. Fanny säger att: ”själva barnaspekten är inte någonting som är viktigt”. Hon umgås med vänners barn men menar att det inte spelar någon roll om det är en vuxen eller barn för det är individen det handlar om. Martina berättar att hon helst inte umgås med barn men att hon har en bra relation till sitt syskonbarn.

Frihetsaspekten går att finna i att de inte vill ha det yttersta ansvaret för ett barn. Cecilia berättar att hon gärna umgås med syskonbarnen men vill inte vara uppbunden och ha en del av ansvaret. Frida har nära relationer till barn i sitt liv och säger: ”jag skulle inte vilja vara, ha ett liv helt utan barn som så”. Jag tolkar det som att de förhåller sig till en föreställning om att kvinnor ska ha en essentialistisk modersinstinkt och därmed bör tycka om barn. Johansson talar om de kulturella föreställningar som kopplar ihop kvinnlig identitet och moderskap och att detta anses biologiskt naturligt (Johansson 2010, 45–46).

Samtidigt framgår en viss ambivalens till denna frihetsaspekt hos vissa av kvinnorna. Trots att de alla menar att det är en av de viktigaste aspekterna så uttrycks en viss oro och funderingar kring hur den tiden ska disponeras. Klara berättar att hon ser fram emot en långvarig relation med en man och uttrycker funderingar om deras framtida liv tillsammans: ”så det tänker jag ju mycket på såhär, vad ska jag och min framtida partner fylla våra dagar med istället för barn”. Jag tolkar Klaras resonemang som en anpassning efter det heteronormativa livsmanuset där barnet ses som en del i livsloppet och om detta inte händer är det något som saknas: ”Barnen fyller någon slags tid liksom, vad gör man av den tiden om man inte har barn?” (Ambjörnsson & Bromseth 2016, 205). Hon menar att barnen är en del av en kärleksrelations utveckling och att om detta uteblir bör det ersättas med en annan form av projekt som agerar drivande i utvecklingen. Hon menar att resor, lägenhetskarriär och husrenovering skulle kunna agera som en relations drivande projekt istället för barn. Även Frida berättar om att hon hade dessa

funderingar men främst när hon var yngre: ”jag ville veta mer på djupet vad som är viktigt i folks liv, vad de väljer att lägga sin tid på. Ungefär att har du inga barn, har du i så fall något annat större livsprojekt eller har du, liksom lever du bara livet på något sätt?”. Detta tolkar jag som en föreställning om hur ett livslopp ter sig och i detta fall ett heteronormativt sådant. Trots att dessa kvinnor har avvikit från detta livslopp genom att inte skaffa barn framgår det att de är starkt påverkade av denna norm och förhåller sig till denna. De flesta av dem har i många avseenden följt den heteronormativa livslinjen med exempelvis partner av motsatt kön, äktenskap, förlovning och karriär men att inte skaffa barn är det som avviker och som de alla har gemensamt. Denna norm påverkar vissa av dem på det viset att de upplever en lucka där barn ”bör” finnas. Dessa artikuleringar ifrågasätter och omformar betydelsen av ett heteronormativt livslopp. Även om det inte är en saknad så är det trots det påtagligt att denna lucka ska fyllas med något annat när barn inte finns med i bilden (Ambjörnsson & Bromseth 2010, 205).

AVSLUTNING

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka frivilligt barnfria kvinnors upplevelser och erfarenheter av att leva i ett samhälle präglad av pronatalistiska normer. För att undersöka detta har jag utgått från tre frågeställningar; hur upplever kvinnorna omgivningens reaktioner på deras livsval och hur hanterar de dem, hur konstruerar de familj och relationer samt hur ser kvinnorna på ett liv utan barn? Dessa frågor utgör ramen för uppsatsens tre kapitel. Det empiriska material som denna uppsats baseras på utgörs av intervjuer med fem frivilligt barnfria kvinnor. Den teori som främst har använts för att analysera detta är det heteronormativa livsmanuset formulerat av Halberstam och vidare utvecklat av Ambjörnsson och Bromseth. Det har främst använts för att förstå de normer som påverkar omgivningens reaktioner på kvinnornas barnfrihet. Familjdefinitioner som det heterosexuella kärnfamiljsidealet och en socialkonstruktivistisk modell har använts för att analysera hur kvinnorna konstruerar familj och relationer. Även begrepp som queera subjekt och queer tid har brukats för att synliggöra normer kring hur kvinnorna lever sitt barnfria liv. Materialet har analyserats med diskursanalys. I denna diskurs är nodalpunkten ”reproduktion” och det är i relation till det som tecken som bland annat familj, barn, vuxen, heterosexualitet, livslopp och relation får sin betydelse. Den konstitutiva utsidan utgörs av den heterosexuella kärnfamiljen och det heteronormativa livsmanuset mot vilka villkoren för hur kvinnornas frivilligt barnfria liv konstrueras.

En av de främsta aspekter som kvinnorna valde att lyfta var hur omgivningen reagerar på deras val att vara barnfria. Under intervjuerna framgick ett mönster i de reaktioner kvinnorna erfarit. Känslor av att inte bli tagen på allvar och inte bli sedd som en vuxen person i samma utsträckning som personer med barn var ett återkommande tema hos kvinnorna. Inte alltför sällan upplevde de att deras val inte respekterades av personer i omgivningen. Detta framgick genom kommentarer som antydde att de var för unga för att veta, att de skulle ändra sig när det närmade sig och att de inte träffat rätt kille än. Genom att använda diskursanalys för att analysera materialet har nodalpunkten reproduktion identifierats och kring detta ordnas tecken som vuxen, livslopp och relation och får sin betydelse. Reproduktionen framstår som viktig för att kvinnorna ska anses som vuxna och den konstitutiva utsidan som utgörs av det heteronormativa livsloppet påverkar hur omgivningen tolkar deras frivilligt barnfria liv. Kvinnornas erfarenheter visar att tvåsamheten kan bidra till en ökad press men det kan även ge en legitimitet när det framgår att beslutet är bägges. Deras erfarenheter visar att omgivningens reaktioner varierar under olika åldrar vilket tyder på att det finns rätta tidpunkter under livsloppet som anses bättre lämpade för reproduktion. Omgivningens reaktioner har dessutom lett till en viss oro för framtiden. Eftersom de inte skaffat barn tror många i omgivningen att de kommer att bli ensamma på äldre dagar då de inte kommer att ha någon som kan ta hand om dem. Detta tolkas likaså som en del av det heteronormativa livsmanuset, att ens familj växer vidare och ansvaret för varandra. Dessa reaktioner hanteras på olika vis av kvinnorna. En strategi kan vara att skämta för att förhindra att samtalet ska gå in på djupet eller helt enkelt ta diskussionen för att kunna få folk att förstå detta val. Deras definition av familj präglas av det heterosexuella kärnfamiljsidealet men samtidigt verkar en socialkonstruktivistisk familjedefinition. De talar samtliga om sina relationer till sin biologiska familj, den bestående av sina föräldrar, syskon och eventuella syskonbarn men framhåller vännernas betydelse. Då de inte konstruerar en egen familj utifrån kärnfamiljsmallen talar de om den valda familjen, de individer de känner en samhörighet med. Deras frivilligt barnfria val präglar dessutom deras konstruerande av kärleksrelationer. I det heteronormativa livsloppet ses barn som en av höjdpunkterna och ett förväntat mål för de flesta vilket påverkar hur de förhåller sig till dejting. Flera anser att detta är viktigt att tidigt berätta om barnfriheten och att det kan leda till en oro för att den andra ska känna annorlunda. Den heterosexuella kärnfamiljsnormen och det heteronormativa livsmanuset tjänar som det konstitutiva yttre gentemot vilket kvinnorna konstruerar sin familj och relationer. Den oro för en ensam ålderdom som omgivningen uttrycker anser de flesta kunna åtgärdas med en nära vänskrets, vilket de upplever att de har med tid att skapa då de inte har barn. I kvinnornas

berättelser om sitt frivilligt barnfria liv framgår friheten som den viktigaste aspekten. Samtliga kvinnor talar om friheten till att disponera sin tid hur de vill utan att behöva anpassa sig samt att ha möjligheten till spontanitet. Gentemot det heteronormativa livsmanuset som den konstitutiva utsidan konstrueras det frivilligt barnfria livet. Det barnfria livet innebär färre delar i livspusslet än när barn finns med i bilden. Halberstams begrepp queera subjekt och queer tid har använts för att analysera hur kvinnorna formar och talar om sitt liv och genom dessa artikuleringer omformuleras och ifrågasätts det heteronormativa livsloppet. Det finns en viss ambivalens i deras berättelser som tyder på hur närvarande dessa normer är. Vissa av kvinnorna uttrycker en oro kring hur de ska fylla den tid som i det heteronormativa livsmanuset består av familjetid med barn. Barn ses som ett projekt och om detta utebliver resulterar det i en lucka av tid som kan behöva fyllas.

Sammanfattningsvis visar dessa kapitel på vilka erfarenheter frivilligt barnfria kvinnor kan erfara av att leva i ett samhälle präglad av pronatalistiska normer. Dessa normer är närvarande och kvinnorna förhåller sig till och förhandlar ständigt med dessa. Normerna påverkar hur omgivningen reagerar på deras livsval, hur de konstruerar familj och relationer samt hur de ser på sitt barnfria liv. Engwalls och Petersons forskning om frivillig barnfrihet publicerades för snart ett decennium sedan men dessa erfarenheter och perspektiv framgår även hos kvinnorna i denna studie. Frivillig barnfrihet har säkerligen diskuterats mer sedan dess men med tanke på den ringa förändring och de erfarenheter som dessa kvinnor får erfara på grund av att de inte vill ha barn menar jag att detta behöver diskuteras mer. De pronatalistiska normerna och det heteronormativa livsmanuset verkar starkt i detta samhälle och de som inte följer de kan som denna studie åskådliggör uppleva ett motstånd, måhända kvinnor speciellt. Huruvida personer skaffar barn eller ej är inte frågan, utan jag anser att attityder mot och press på att skaffa barn bör förändras. Denna förändring kan studier som denna bidra till. Att lyfta frivilligt barnfria individers erfarenheter ger en inblick i hur dessa normer verkar och vilka konsekvenser detta kan få. Den offentliga diskussionen om frivillig barnfrihet är fortsatt marginell och jag anser att detta är ett ämne som bör få mer utrymme. Att informanterna utgör en relativt homogen grupp i vilken alla är vita och uppväxta i Sverige, gör att resultaten inte behöver vara representativa för andra grupper. Vidare forskning om frivillig barnfrihet skulle gynnas av att undersöka hur olika maktaxlar interagerar för att bredda och nyansera förståelsen för hur pronatalistiska normer ter sig för olika individer i samhället.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Intervjuer

1. Klara (Pseudonym)

Ålder: 26

Intervjudatum: 2019-04-04

Intervjuns längd: 107 minuter

Intervjun utförd av författaren.

Intervjun förvaras hos författaren.

2. Cecilia (Pseudonym)

Ålder: 35

Intervjudatum: 2019-04-04

Intervjuns längd: 71 minuter

Intervjun utförd av författaren.

Intervjun förvaras hos författaren.

3. Frida (Pseudonym)

Ålder: 27

Intervjudatum: 2019-04-05

Intervjuns längd: 65 minuter

Intervjun utförd av författaren.

Intervjun förvaras hos författaren.

4. Fanny (Pseudonym)

Ålder: 42

Intervjudatum: 2019-04-10

Intervjuns längd: 87 minuter

Intervjun utförd av författaren.

Intervjun förvaras hos författaren.

5. Martina (Pseudonym)

Ålder: 34

Intervjudatum: 2019-04-11

Intervjuns längd: 35 minuter

Intervjun utförd av författaren.

Intervjun förvaras hos författaren.

Elektroniska källor

RFSU 2017. *Frivillig barnlöshet*. <https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-dig-som-undrar/relationer/foraldraskap/frivillig-barnloshet/> (Hämtad 2019-04-02)

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny & Jönsson, Maria 2010. *Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam.

Ambjörnsson, Fanny & Janne Bromseth 2010. "När du gifter dig och får barn... Om ålder, heteronormativitet och genus". I: *Fanny Ambjörnsson & Maria Jönsson (red). Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam.

Bartholdsson, Åsa 2010. "MAMMA-PAPPA-BARN. Femåringar om den heterosexuella familjen som livsprojekt". I: *Fanny Ambjörnsson & Maria Jönsson (red). Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam.

Bremer, Signe 2011. *Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Göteborg: Makadam.

Bäck-Wiklund, Margareta & Thomas Johansson 2003. *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och kultur.

Engwall, Kristina & Helen Peterson 2010. *Frivillig barnlöshet: Barnfrihet i en nordisk kontext*. 1. uppl. Stockholm: Dialogos.

Fägerborg, Eva 2011. "Intervjuer". I: *Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.). Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe 1985. *Hegemony & socialist strategy*. London: Verso.

Lundgren, Anna Sofia 2010. "Om man jämför så är jag rätt gammal. Ålder som förhandling och resurs". I: *Fanny Ambjörnsson & Maria Jönsson (red). Livslinjer: berättelser om ålder, genus och sexualitet*. Göteborg: Makadam.

Halberstam, Judith 2005. *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural lives*. New York University Press.

Johansson, Monica 2014. *I moderskapets skugga: Berättelser om normativa ideal och alternativa praktiker*. Örebro universitet.

Lindelöf Karin S. & Annie Woube 2017. "Tjejhelg, umgänge – och ett lopp. Tjejlopp som en modern husmorssemester". *RIG – Kulturhistorisk tidskrift (2)*.

Lundgren, Britta, Inger Lövkrona & Birgitta Meurling 1999. *Familj och kön: Etnologiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Nylund Skog, Susanne 2003. *Ambivalenta upplevelser & mångtydiga berättelser: En etnologisk studie av barnafödande*. 2. uppl. Stockholm: Josk media.

Peterson, Helen 2010a. "Internationell forskning om frivillig barnfrihet" I: *Engwall, Kristina & Helen Peterson. Frivillig barnlöshet: Barnfrihet i en nordisk kontext*. 1. uppl. ed. Stockholm: Dialogos.

Peterson, Helen 2010b. "Pronatalistisk press eller ökande acceptans?" I: *Engwall, Kristina & Helen Peterson. Frivillig barnlöshet: Barnfrihet i en nordisk kontext*. 1. uppl. ed. Stockholm: Dialogos.

Pripp, Oscar 2011. "Reflektion och etik". I: *Lars Kaijser & Magnus Öhlander (red.). Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Skeggs, Beverly 1997. *Att bli respektabel: Konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos.

Winther Jørgensen, Marianne, Louise Phillips & Sven-Erik Torhell 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA

UPPSATS OM FRIVILLIG BARNFRIHET

Uppsala med omnejd

Jag heter Moa och ska skriva C-uppsats i etnologi på Uppsala Universitet om frivilligt barnfria kvinnor/kvinnor som inte vill skaffa barn. Jag söker därför kvinnor i alla åldrar i Uppsala med omnejd för intervjuer som vill dela med sig av sina erfarenheter kring detta! Vill du dela med dig av dina erfarenheter eller har du några frågor? Skriv ett PM till mig här eller maila mig på: moainez.inge@gmail.com